

СТРУКТУРНА І ЗМІСТОВА ХАРАКТЕРИСТИКИ НАЦІОНАЛЬНОГО САМОСТВЕРДЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

У статті розглянуто структурну та змістову характеристики національного самоствердження особистості; розкрито сутність поняття «національне самоствердження особистості»; визначено необхідність формування національного самоствердження особистості у процесі націєтворення; розглянуто національну спрямованість особистості, здатності, національну самооцінку та загальні комунікативні якості, що сприяють її національному самоствердженню та відповідно формують певну структурну модель.

Ключові слова: національне самоствердження, особистість, нація, національна спрямованість, національна рефлексія, національна самооцінка, толерантність, комунікативні якості, солідарність.

В статье рассмотрена структурная и смысловая характеристика национального самоутверждения личности; раскрыта сущность понятия «национальное самоутверждение личности»; обоснована необходимость формирования национального самоутверждения личности в процессе свершения нации; рассмотрена национальная направленность личности, способности, национальная самооценка и общие коммуникативные качества, которые способствуют ее национальному самоутверждению и соответственно формируют определенную структурную модель.

Ключевые слова: национальное самоутверждение, личность, нация, национальная направленность, национальная рефлексия, национальная самооценка, толерантность, коммуникативные качества, солидарность.

In the article the structural and semantic characteristics of person's national self-assertion was discussed; the essence of the concept - "national self-assertion of personality" was revealed; the necessity of the formation of national self-assertion of the individual in the process of nation-building was defined; the national orientation of the personality and its ability, national self-esteem and common communicative skills that promote national self-assertion of the individual and, respectively, from a specific structural model were reviewed.

Key words: national self-assertion, personality, nation, national orientation, national reflection, national self-esteem, tolerance, communicative skills, solidarity.

Постановка проблеми. Процес творення консолідованої української політичної нації, власне,

формування позитивної національної ідентичності особистості як українця сприяють становленню осердя повноцінного українського громадянського суспільства. На території Української держави проживає понад 120 різних народностей, тож за своїм складом вона характеризується як поліетнічне суспільство. За таких умов набувають актуальності завдання формування національного самоусвідомлення, національної гідності та позитивної адекватної національної самооцінки підростаючого покоління й подолання почуття меншовартості, утвердження національних цінностей у поліетнічному суспільстві, які здатні консолідувати українську націю.

У контексті нашого дослідження вагомою є думка британських науковців щодо характерних рис, властивих нації: підпорядкування всіх її членів єдиному урядові; проживання на одній території; спільна мова, звичаї; спільне походження та історія; особливий національний характер; спільні національні інтереси; спільні національні почуття або воля; толерантне ставлення до інших людей, які належать до однієї нації; відданість; почуття національної гордості за досягнення та смутку з приводу невдач національної політики [13, с. 132-133]. Так, Г. Сетон-Уотсон стверджує, що спільнота, яка на додаток до культурних зв'язків має також правову державну структуру, постає політичною нацією. Саме таке трактування нації як політичної спільноти громадян держави незалежно від етнічного та соціального походження, культурно-мовних та інших особливостей на сучасному етапі є найбільш розповсюдженим серед західних учених [8, с. 83]. При цьому провідною особливістю політичної нації залишається те, що вона має власну державу або прагне реалізувати своє право на самовизначення та національне самоствердження. І власне, через національне самоствердження кожної особистості як частинки нації сама нація рухається до власного самовдосконалення, оскільки у зворотному випадку напрям руху означає її занепад та деградацію. Отже, нація або самостверджується, розвивається, здійснюючи вплив на інші нації, або ж не самоствердившись, підпадає під вплив більш потужних націй, втрачає своє обличчя, зникає у світовому просторі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових джерел дає змогу констатувати, що проблему національного самоствердження особистості тією чи іншою мірою досліджували науковці з різних галузей знань. Зокрема, окремі її аспекти розкрито у працях учених з основ етнодержавства Г. Лозко, Ю. Римаренко та ін.; у дослідженнях зарубіжних та вітчизняних науковців – В. Бойко, О. Карнишев,

І. Кон, Д. Мацумото, К. Оберг, В. Панферов, І. Холл, М. Шугай та ін. – здійснено психологічний аналіз розвитку означеного феномену; до національного питання зверталися такі дослідники західної теорії становлення націй, як М. Вебер, Е. Сміт, О. Картунов та ін.

Мета статті – з'ясувати сутність поняття «національне самоствердження особистості» та розглянути структурну і змістову характеристику означеного феномену.

Виклад основного матеріалу. Феномен національного самоствердження особистості за своєю структурою досить складний, що насамперед передбачає усвідомлений вибір особистістю соціальної позиції, засвоєння й реалізацію нею своєї ролі в системі етнічних міжгрупових і міжособистісних зв'язків і відносин. Також він включає в себе пізнання людиною національних особливостей свого етносу, його культури, традицій, психології, історії, мови, пізнання свого «Я» та свідомий вибір власної соціальної позиції в суспільстві, ідентифікації свого «Я» з національною спільнотою, групою, індивідуальне включення в систему суспільних і міжособистісних зв'язків і відносин. Національне самоствердження є показником соціальної зрілості особистості, усвідомлення нею суспільної значимості й відповідальності перед своєю нацією та сприяє процесові формування національної самосвідомості особистості, її професійному й соціальному становленню, прискорює процес її адаптації в суспільстві, у системі міжетнічних зв'язків та відносин. Національне самоствердження можна відносити як до окремої особистості, так і до певної національної спільноти. У цьому взаємозв'язку і особистість, і національна спільнота характеризуються визначеною динамікою розвитку національного самопізнання, особливостями ментальності, своєрідним проявом рис національного характеру, системи цінностей, моральних норм, психологічних особливостей та стереотипів поведінки, властивих саме цій національній спільноті [10, с. 108].

Ми схилиємося до думки, що національне самоствердження особистості слід розглядати як інтегративну якість особистості, що виявляється у сформованості позитивної національної ідентичності, виборі своєї активної соціальної і громадянської позиції в суспільстві, що характеризується відповідальністю перед своєю нацією, готовністю солідарно співпрацювати на захист національних інтересів. Національне самоствердження пов'язане з мобілізацією всього інтелектуально-духовного потенціалу особистості для досягнення успіху в інтересах українського народу та утвердження цінності української нації.

Проведений аналіз наукових досліджень дає можливість визначити, що національне самоствердження особистості у всіх проявах ставлень до себе, інших, громади, національної спільноти перебуває у взаємозв'язку із трьома найголовнішими сферами її життєдіяльності:

- природними характеристиками, що інтегрують усі біопсихічні, психофізіологічні потенціали, що є основою буття особистості;
- процесом діяльності, під час якого індивід формує себе як особистість, громадянин-патріот. Провідними видами діяльності є гра, навчання, праця, а структура особистості пов'язана з конкрет-

ними складовими діяльності: ціллю (до чого прагне особистість, ціннісні орієнтації, реалістичність досягнення); засобами і способами (операції, дії, які сприяють реалізації цілі, оволодінню національними цінностями та здатностями й потенційними особистісними можливостями); результатом (досягнення особистості та їхній вплив на її національне самоствердження);

- контактами особистості із природним та соціальним середовищем, оскільки оточення формує особистість та водночас особистість через комунікативні якості ефективно (неефективно) вибудовує стосунки з іншими у різних сферах життєдіяльності [7, с. 99-106].

Означені характеристики та діяльнісний підхід дозволяють виокремити такі взаємопов'язані компоненти структури національного самоствердження особистості:

1. Природні (генетичні) засади ставлення до себе і світу загалом, що базуються на біопсихічних або психофізіологічних властивостях особистості (національних, расових) [7, с. 101].

2. Національна спрямованість особистості, яка характеризується за допомогою таких базових реалій:

- загальна світоглядна позиція, що відображає філософські й соціальні погляди особистості на проблему ставлення до себе, іншого, держави, української нації та інших національних спільнот, прав і свобод особистості, детермінант міжкультурної комунікації;

- система стійкої мотивації, установок, стереотипів, що відображає ставлення особистості до себе, інших та представників інших національних спільнот, що віддзеркалює бажання і прагнення солідарно співпрацювати в інтересах громади, держави, нації.

Національна спрямованість формується у відношенні з іншими членами національної спільноти за умов, коли: споконвічно проживають поруч різні етноси, народи, нації; нещодавно стали проживати внаслідок міграції; проживають в інших країнах та за необхідності виникає взаємодія; оказіональні (у випадку виникнення) установки, що пов'язано із життєвими повсякденними ситуаціями [7, с. 101].

На формування національної спрямованості особистості впливають такі чинники: переконаність у цінності власної нації та значимості інших національних спільнот незалежно від їх чисельності, місця перебування, культурних відмінностей тощо; відсутність будь-яких расових проявів; повага до самобутності як власної, так і культури будь-якої іншої нації, народу, етносу; прагнення до ефективної співпраці з іншими; визнання унікальності й своєрідності усіх національних спільнот, які проживають на території держави. Власне, самобутність нації як утвердження її цінностей та джерело розвитку закріплюється демократією як умовою і формою існування в державі. Згідно з рішенням Міжнародної організації ЮНЕСКО в її документах «самобутність» визначено як «життєве ядро культури», такий динамічний принцип, через який суспільство, базуючись на своєму минулому, черпаючи силу у власних внутрішніх можливостях та оволодіваючи сучасними досягненнями, які відповідають його потребам, здійснює постійний процес розвитку [5, с. 295]. Відповідно кожне нове покоління повинно

переосмислювати та заново «створювати» власну національну ідентичність, що є постійним процесом формування основних складових буття нації.

3. Здібності, знання і вміння, які можуть сприяти солідарній співпраці особистості з іншими у національній спільноті.

Вагома роль у складному процесі взаємодії належить національній рефлексії – національному самопізнанню (самооцінка, самоаналіз, самовідчуття, самоспостережливність) як осмисленню особистістю власного душевного стану, раціонально-емоційного минулого, нинішнього і передбачуваного майбутнього, усвідомлення та сприйняття спільних психологічних особливостей національного менталітету, що створює поведінкову модель, типову для даного народу й зумовлену єдністю суспільної свідомості, спільністю системи надособистісних колективних уявлень про світ, суспільство, особистість і норми поведінки кожної людини [15]. Таким чином, національна рефлексія передбачає усвідомлення нацією самої себе, своїх інтересів і цілей, що дозволяє зіставляти їх з іншими спільнотами, з одночасним пізнавальним ставленням до комплексу умов свого буття. Національна рефлексія особистості зорієнтована на самозбереження і саморозвиток своєї національної ідентичності зі своєрідними національними здатностями.

Серед здібностей особистості виділяють такі: загальні, що сприяють загальному позитивному сприйняттю особистості, можливості проявити себе та налагодити міжособистісну та міжнаціональну комунікативну взаємодію; спеціальні здібності, які характеризують особистість як компетентного, авторитетного лідера, здатного досягати успіху тощо [7, с. 101].

Серед широкого спектру здатностей особистості варто виділити такі провідні її компетенції, які необхідні знати та вміти.

Необхідно знати:

- основні поняття та терміни, що розкривають особливості національного самоствердження особистості та сферу міжособистісної й міжетнічної, міжнаціональної взаємодії;

- особливості культури, традицій, звичаїв і обрядів своєї нації, рідного народу та характеристики культури інших етносів, народів;

- основні види міжнаціональної взаємодії та характеристики їх суб'єктів;

- основні психологічні фактори та детермінанти міжкультурної комунікації (толерантність, гостинність та ін.). Власне, толерантність як якість особистості трактують як позитивне бачення дійсності, ціннісне ставлення до інших, навколишньої дійсності, до себе. Вона характеризується здатністю людини з повагою ставитися до інтересів, думок, поглядів, звичок, вірувань інших людей, прагненням зрозуміти та досягнути взаємної злагоди без застосування тиску, насилья: міжнаціональна толерантність передбачає терпимість до представників інших етносів, національних спільнот; релігійна толерантність – терпимість до іншого віросповідання; комунікативна – відображає у поведінці позитивні комунікаційні установки [3, с. 45]; міжособистісна – передбачає ціннісне ставлення до іншої людини незалежно від раси, національності, соціального й матеріального стану, політичної орієнтації та культурної належності [1, с. 46]; соціальна – партнерство

між різними соціальними групами суспільства; міжнародна – мирне співіснування держав, співпраця; цивілізаційна – ставлення до різних культур та цивілізацій [2];

- сутність міжнаціональних, міжетнічних та міжособистісних конфліктів, причини їх виникнення та детермінанти етноцентризму як «бачення речей, за якого своя група виявляється в центрі всього, а всі інші порівнюються з нею чи оцінюються з посиланням на неї» [18, 15]; властивість особистості сприймати й оцінювати життєві явища крізь призму традицій і цінностей власної етнічної групи як певний оптимум [9]. Національний екстремізм інтегрує ідеї та дії, спрямовані на руйнування загальної єдності, розпалювання ворожості з боку інших народів, що базується на неадекватній національній самооцінці; потенціали міжнаціональних конфліктів та конфліктогенні сфери в умовах сьогодення. Гіпертрофія національної психіки – перебільшене, надмірне почуття етнічності, що проявляється в агресивному ставленні до інших народностей. Однак варто зауважити, що ця риса невластива українству, оскільки вона проявляється в характері народів-загарбників, до яких українці не належать [11];

- можливі варіанти поведінки для уникнення міжнаціональних, міжетнічних та міжособистісних конфліктів.

Володіти вміннями і навичками: вирізняти особливості національної самосвідомості особистості в умовах співпраці, взаємодії; бачити й розуміти своєрідність і самобутність власної національної культури та традицій інших етносів, народів, націй; володіти навичками комунікації з представниками як своєї національної спільноти, так й інших національних спільнот, уміти слухати й чути своїх співрозмовників; намагатися не допускати проявів агресії, ксенофобії, упередженості; розвивати навички раціональної поведінки під час конфлікту та ведення перемовин у складних ситуаціях; володіти здатністю пізнавати інші культури та діяти в різних життєвих ситуаціях, солідарно й самовіддано співпрацювати для досягнення успіху в інтересах громади, нації, держави [7, с. 102].

4. Національна самооцінка і самоповага особистості, тобто рівень її гідності у взаємозв'язку із самооцінкою особистісних властивостей і якостей, результатами власної діяльності, але водночас і усвідомлення значимості й рівня розвитку нації, до якої належить особистість.

Саме національна самооцінка впливає на формування стосунків у міжособистісних і міжнаціональних контактах. Таким чином, взаємостосунки певною мірою залежать від акумульованих позицій особистості, тобто від рівня самооцінки власної нації та від власної самооцінки. Позитивна адекватна національна самооцінка особистості проявляється такими своїми реаліями: почуття іманентної рівності з представниками різних національностей; відсутність зверхності та пихи у стосунках з іншими; прийняття гідності іншої особистості незалежно від її конфесійної, релігійної, національної належності; прагнення підвищити за потреби національну самооцінку іншого; неприйняття пропаганди національної переваги та етноцентризму; увага в повсякденній життєдіяльності до вразливих тем співрозмовника, опонентів іншої національності та ін. [7, с. 101-106].

Неадекватна занижена національна самооцінка особистості характеризується відмовою від належності до своєї нації, інертністю, пасивністю, небажанням змінювати ситуацію на досягнення як індивідуального, так і колективного успіху. Нігілізм руйнує національні орієнтири, почуття національної належності, нівелює національні цінності та внесок рідного народу в культурно-історичній системі координат, що проявляється в почутті національної меншовартості, національному самоприниженні та призводить особистість і націю до повної асиміляції. Виникає криза національної ідентичності – культурний шок (І. Холл), що характеризується зміною у свідомості особистості ціннісних орієнтацій та заміною їх на чужі й незнайомі [16, с. 78]. На думку К. Оберга, культурний шок виникає внаслідок тривоги, яка з'являється при втраті знаків та символів соціальної взаємодії [17, с. 1]. За концепцією В. Панферова, симптоми культурного шоку в особистості виокремлюються у різних сферах, зокрема в:

- афективній – містить емоції, наповнені негативним змістом (гнів, відраза, страх, смуток та ін.), та емоційний стан (розпач, туга, фрустрація, тривога, депресія);

- регуляторній – характеризується зниженням концентрації уваги, втратою контролю, відчуттям складної перепони у вирішенні життєвих проблем;

- комунікативній – відбувається відторгнення, відособлення від представників національної культури, що супроводжується подальшою ізоляцією, конфліктами та ін.;

- рефлексивній – формується негативний образ «Я», втрата ідентичності [9].

5. Комунікативні якості, які залежать від особистості, способів та прийомів взаємодії з іншими людьми (екстравертність, емпатія, альтруїзм, повага до іншого та ін.).

Особистість із високим рівнем афіліації у міжособистісній, міжетнічній та міжнаціональній взаємодії змінює свою реакцію, підходи та вирізняється такими вміннями: візуально розрізняє за жестами, мімікою характерну реакцію, емоційний стан іншого, а також проявляє емпатію і толерантність; здатна до саморегуляції, а при потребі проявляє адекватну емоційну реакцію у стосунках із представниками інших національних спільнот [7, с. 101-106].

Науковець Д. Мацумото розробив перелік особливостей, властивостей особистості, що визначають здатність, вимоги, якості, які необхідні для ефективної взаємодії, зокрема до них належать такі: культурна емпатія; міжособистісна гнучкість; соціальна прилаштованість; відсутність етноцентризму; здатність налагоджувати міжособистісні стосунки; здатність прилаштовуватися до різних культур; здатність діяти у різних суспільних системах; усвідомлення значимості культурних відмінностей [12]; усвідомлення цінності власної нації; здатність відстоювати і захищати національні інтереси.

Варто відзначити, що чим більша комунікабельність особистості у своєму мононаціональному середовищі, тим більше в неї можливостей ефективно налагоджувати міжетнічну, міжнаціональну комунікацію, що позитивно впливатиме на солідарну співпрацю у процесі національного самоствердження. Виокремлені характеристики особистості

будуть визначати особливості її взаємодії, зокрема: солідарність, що інтегрує переконання та дії, взаємодопомогу та підтримку членів певної соціальної групи, національної спільноти на основі спільності інтересів, зокрема національних інтересів держави, нації та необхідності досягнення загальних цілей; спільну відповідальність; активного співчуття та підтримку актуально доречних інтересів чи думок [4, с. 684; 7, с. 99-106] та здатність до національного самоствердження у поліетнічному суспільстві.

Висновки. Таким чином, феномен національного самоствердження особистості є складним за своєю структурою та змістом, що потребує систематичного стимулювання національної спрямованості й рефлексії, здатностей, комунікації та формування позитивної адекватної національної самооцінки підрастаючого покоління.

Перспективу подальших досліджень убачаємо в розробці організаційно-методичних засад щодо виховання національного самоствердження у учнівської молоді в позаурочній діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бернадська Л. В. Виховання толерантності в учнів 5-7 класів шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Бернадська Лілія Віталіївна. – К., 2008. – 230 с.
2. Бібліотека – територія толерантності : методичні рекомендації / уклад. Л. Настояца ; Кіровоградська ОЮБ ім. Бойченка. – Кіровоград, 2009. – 28 с.
3. Бойко В. В. Энергия эмоций в общении: взгляд на себя и других / В. В. Бойко. – М. : Филинь, 1996. – 180 с.
4. Энциклопедический социологический словарь / под ред. Г. В. Осипова ; РАН ; Ин-т. соц.-полит. исслед. – М., 1995. – 939 с.
5. Ерасов Б. С. Социальная культурология / Б. С. Ерасов. – М. : Аспект Пресс, 1996. – 590 с.
6. Карнышев А. К. Этнокультурные критерии рациональности/нерациональности экономического поведения / А. К. Карнышев // Психология в экономике и управлении. – 2010. – №1. – С. 75–80.
7. Карнышев А. К. Личность и межкультурная компетентность / А. К. Карнышев // Психология в экономике и управлении. – 2009. – № 2. – С. 99–106.
8. Картунов О. Західні теорії нації. Плюралізм думок, дефіцит понять / О. Картунов // Віче. – 1995. – № 6. – С. 80–93.
9. Кон И. С. Этноцентризм / И. С. Кон // Философский энциклопедический словарь. – М., 1983. – 812 с.
10. Крысько В. Г. Этнопсихологический словарь / В. Г. Крысько. – М. : МПСИ, 1999. – 343 с.
11. Лозко Г. С. Етндержавство. Філософсько-теоретичний вимір : курс лекцій / Г. С. Лозко. – Мандрівець, 2012. – 384 с.
12. Мацумото Д. Психология и культура. Современные исследования / Д. Мацумото. – М. : Олма-Пресс, 2002.
13. Римаренко Ю. І. Основи етндержавознавства : підручник / за ред. Ю. І. Римаренка. – К. : Либідь, 1997. – С. 343.
14. Панферов В. Н. Основы психологии человека / В. Н. Панферов, А. В. Микляева, П. В. Румянцева. – СПб., 2009.

15. Шугай М. А. Психологічний аналіз розвитку національної рефлексії в процесі навчальної діяльності молодших школярів : дис. ... канд. пед. наук : 19.00.07 / Шугай Марія Анатоліївна. – Рівне, 2002. – 243 с.

16. Hall E. T. Hidden Differences : Studies in International Communication / E. T. Hall, M. R. Hall. – Yall. Tokyo : Bungei Shunju, 1987. – 302 p.

17. Oberg K. Culture shock / K. Oberg // Paper presented to the Women's Club of Rio de Janeiro. – Brazil, 1954. – August 3.

18. Stephan W. G. Intergroup relations / W. G. Stephan, C. W. Stephan. – Madison, 1996. – 56 p.

Дата надходження до редакції: 17.11.2015 р.

УДК 377.013.42(043.5)

Анастасія ТУРГЕНЄВА,
старший викладач кафедри соціальної педагогіки
Бердянського державного педагогічного університету

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО АКТИВНОЇ ПОЗИЦІЇ УЧНІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті обґрунтовано важливість розгляду виховання як процесу формування умов для прояву активності студентів, що відображається в цілеспрямованій діяльності, котра дозволяє розвивати і коригувати суб'єктивні якості особистості. Проаналізовано складові виховної роботи та виокремлено особистісні багатокomпонентні аспекти (мотиваційний, регулятивний, когнітивний, творчий), що є детермінантами професійно-особистісного розвитку та відповідають умовам і специфіці педагогічної діяльності в процесі формування соціально активної позиції учнів професійно-технічних навчальних закладів. Підкреслено, що пріоритетом в організації умов навчального процесу, спрямованого на забезпечення становлення та розвитку соціально активної позиції учня професійно-технічного навчального закладу, повинно бути формування в нього певних якостей, за якими слід оцінювати як потенціал соціально активної позиції учня, так і якість роботи педагогів у цьому напрямку.

Ключові слова: учень, молодь, соціально-педагогічні умови, професійно-технічні навчальні заклади, соціально активна позиція, соціальна група, навчальна група, взаємовідносини, взаємодія.

В статті обоснована важність розгляду виховання як процесу формування умов для проявлення активності студентів, котра отримується в цілеспрямованій діяльності і дозволяє розвивати і коректувати суб'єктивні якості особистості. Проаналізовані складові виховної роботи та виокремлено особистісні багатокomпонентні аспекти (мотиваційний, регулятивний, когнітивний, творчий), котрі є детермінантами професійно-особистісного розвитку і відповідають умовам і специфіці педагогічної діяльності в процесі формування соціально активної позиції учнів професійно-технічних навчальних закладів.

Подчеркнуто, что приоритетом в организации условий учебного процесса, направленного на обеспечение становления и развития социально активной позиции ученика профессионально-технического учебного заведения, должно быть формирование у него качеств, по которым следует оценивать как потенциал социально активной позиции ученика, так и качество работы педагогов в этом направлении.

Ключевые слова: ученик, молодежь, социально-педагогические условия, профессионально-технические учебные заведения, социально активная позиция, социальная группа, учебная группа, взаимоотношения, взаимодействие.

In the article the importance of considering education as a process of creating the conditions for the activity of students, expressed in purposeful activity that allows you to create, develop and adjust the subjective qualities of the person. Showing components of educational work. On this basis, multi-marked personality aspects that meet the conditions and specifics of pedagogical activities in the process of socio-active attitude of the students in vocational schools, yavlyayutschiesya determinants of professional and personal development: motivational, regulatory, cognitive, creative. Priority in terms of the organization of educational process aimed at ensuring the establishment and development of socially active position student vocational educational institution, must be the formation of the students certain qualities (listed in the article), according to which should be evaluated as a potential formation of socially-active stance student and (in the first place - on the dynamics of expression of these qualities in students) the quality of teachers in this direction.

Key words: pupil, youth, social and pedagogical conditions, vocational education, social and active position, social group, study group, relationships, interaction.